

Sygn. akt II UK 181/09

**WYROK
W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ**

Dnia 12 lutego 2010 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Jerzy Kwaśniewski (przewodniczący)

SSN Józef Iwulski

SSN Romualda Spyt (sprawozdawca)

w sprawie z wniosku L. H.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych
o ustalenie podlegania ubezpieczeniu społecznemu i o zapłatę składek,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń
Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 12 lutego 2010 r.,
skargi kasacyjnej wnioskodawcy od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...] z dnia 29 stycznia 2009 r.,

- 1. oddala skargę kasacyjną,**
- 2. zasądza od ubezpieczonego L. H. na rzecz Zakładu Ubezpieczeń Społecznych kwotę 120 zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu kasacyjnym.**

UZASADNIENIE

W decyzji z dnia 11 lutego 2008 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych, po pierwsze, stwierdził obowiązek podlegania L. H. zaopatrzeniu emerytalnemu twórców i ich rodzin z tytułu wykonywania działalności artystycznej jako muzyk i wokalista na zasadach określonych w ustawie z dnia 29 września 1973 r. o zaopatrzeniu emerytalnym twórców i ich rodzin w okresie od 1 stycznia 1974 r. – „do nadal”, po drugie, ustalił podstawę wymiaru składek na ubezpieczenia społeczne, ubezpieczenie zdrowotne, Fundusz Pracy za okres od 1 grudnia 1997 r. do 31 stycznia 2008 r., po trzecie, zobowiązał ubezpieczonego do zapłaty składek za okres wskazany w pkt 2 wraz z odsetkami.

Ubezpieczony odwołał się od powyższej decyzji w zakresie dotyczącym pkt 1 i 2 i domagał się objęcia ubezpieczeniem społecznym twórców już od 1 stycznia 1973 r. i ustalenia podstawy wymiaru składek od tego dnia do dnia 30 listopada 1997 r.

Sąd Okręgowy – Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w K. oddalił odwołanie wyrokiem z dnia 17 września 2006 r.; następnie zaś apelacja ubezpieczonego od powyższego wyroku oddalona została wyrokiem Sądu Apelacyjnego – Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych z dnia 29 stycznia 2009 r.

W pisemnych motywach rozstrzygnięcia Sąd Apelacyjny wskazał, że ubezpieczony po uzyskaniu (na swój wniosek zgłoszony w dniu 13 czerwca 2007 r.) decyzji Komisji do spraw Zaopatrzenia Twórców przy Ministrze Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 7 czerwca 2007 r., stwierdzającej rozpoczęcie działalności artystycznej od 1 stycznia 1973 r., w dniu 22 listopada 2007 r. wystąpił do organu rentowego o objęcie go zaopatrzeniem emerytalnym twórców od 1 stycznia 1973 r. W wyniku tego wniosku wydana została decyzja zaskarżona w części w niniejszym postępowaniu. Zdaniem Sądu drugiej instancji, wyżej wskazana decyzja Komisji nie dawała podstaw do objęcia ubezpieczonego ubezpieczeniem społecznym twórców od daty w niej wskazanej, gdyż ustawa z dnia 27 września 1973 r. o zaopatrzeniu emerytalnym twórców i ich rodzin (Dz. U. z 1983 r. Nr 31, poz. 145 ze zm.) weszła w życie dopiero od 1 stycznia 1974 r., a więc to od tej daty ubezpieczony podlegał ubezpieczeniu społecznemu. Za trafne Sąd Apelacyjny uznał stanowisko Sądu Okręgowego, że składki za okres od 1 stycznia 1974 r. do 30 listopada 1997 r. uległy

przedawnieniu, Podkreślił, że zmiana art. 24 ust. 4 ustawy z dnia 13 października 1998r. o systemie ubezpieczeń społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2007r. Nr 11, poz. 74 ze zm. – powoływanej dalej jako ustawa systemowa) - od 1 stycznia 2003r. - dokonana ustawą z dnia 18 grudnia 2002 r. o zmianie ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych (Dz.U. Nr 241, poz. 2074 ze zm.), zastąpiła dotychczasowy pięcioletni okres przedawnienia należności z tytułu składek okresem dziesięcioletnim. Powołując się na wyrok Sądu Najwyższego z dnia 5 kwietnia 2005 r., I UK 232/04 (OSNP 2006 nr 1-2, poz. 26), a także dwie kolejne uchwały Sądu Najwyższego: z dnia 2 lipca 2008r, w sprawie II UZP 5/08 (LEX nr 396253) oraz z dnia 8 lipca 2008r., w sprawie I UZP 4/08 (LEX nr 396249), Sąd Apelacyjny wskazał, że dziesięcioletni okres przedawnienia przewidziany w art. 24 ust. 4 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych, w brzmieniu nadanym ustawą z dnia 18 grudnia 2002 r. o zmianie ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych oraz o zmianie niektórych innych ustaw znajduje zastosowanie do należności z tytułu składek, które stały się wymagalne przed dniem 1 stycznia 2003 r., jeżeli do tej daty nie uległy przedawnieniu według przepisów dotychczasowych. Podzielił przy tym ustalenia faktyczne Sądu Okręgowego, z których wynikało, że przed 1 stycznia 2003 r. uległy przedawnieniu należności z tytułu składek od 1 stycznia 1974 r. do III kwartału 1997 r. - przy zastosowaniu pięcioletniego okresu przedawnienia, natomiast składki za IV kwartał 1997 r. (wymagalne 11 stycznia 1998 r.) przedawniły się przed wydaniem zaskarżonej decyzji - przy zastosowaniu dziesięcioletniego okresu przedawnienia, który upłynął 11 stycznia 2008 r. Sąd Apelacyjny podkreślił, że fakt przyjmowania przez organ rentowy przedawnionych składek od innych osób (twórców) stanowił nieprawidłową praktykę.

W skardze kasacyjnej od powyższego wyroku (powołującej się na zaskarżenie wyroku w całości) ubezpieczony zarzucił naruszenie art. 32 Konstytucji RP i art. 31 ustawy systemowej w związku z art. 59 § 1 pkt 9 ustawy 29 sierpnia 1997 r. - Ordynacja podatkowa (jednolity tekst: Dz.U. z 2005 r. Nr 8, poz. 60, ze zm.) oraz art. 117 § 2 k.c. – poprzez jego błędną wykładnię, z której wynika, że nie można zrzec się korzystania z zarzutu przedawnienia składek.

Z tych względów skarżący wniósł o „zmianę zaskarżonego wyroku w zakresie ustalania podstawy wymiaru składek od ubezpieczonego wnioskodawcy z tytułu

wykonywania działalności artystycznej na zasadach określonych w ustawie z dnia 27 września 1973 r. od 1 stycznia 1974 r. do 30 listopada 1997 r.”, ewentualnie o uchylenie zaskarżonego wyroku we wskazanym wyżej zakresie i przekazanie sprawy Sądowi drugiej instancji do ponownego rozpoznania oraz o zasądzenie na swoją rzecz kosztów postępowania kasacyjnego według norm przepisanych.

W uzasadnieniu skargi podniesiono, że organ rentowy, powołując się, z jednej strony na przedawnienie składek, z drugiej strony wskazuje, że składki za okresy wsteczne od innych ubezpieczonych – twórców były przyjmowane za zgodą dyrektora Oddziału, czyli, według skarżącego, wedle zasady wnikającej z art. 117 § 2 k.c. Nic nie stoi zatem na przeszkodzie temu, aby takie samo rozwiązanie zastosować w stosunku do niego. Organ rentowy ustalił podstawę wymiaru składek jedynie za okres od 1 grudnia 1997 r. do 31 stycznia 2008 r. i jest to okres najbardziej niekorzystny dla ubezpieczonego z punktu widzenia wysokości emerytury. Skarżący nie zgadza się z takim stanowiskiem także ze względu na to, że został inaczej (gorzej) potraktowany niż inni twórcy i stanowi to ewidentne naruszenie art. 32 Konstytucji RP. Zdaniem skarżącego, nawet bez stosowania zasady wynikającej z art. 117 § 2 k.c., składki za okres wsteczny mogą zostać przyjęte przez organ rentowy. Mianowicie, ubezpieczony, zachowując formalne wymaganie zgłoszenia się do ubezpieczeń społecznych, po wydaniu decyzji przez Komisję do spraw Zaopatrzenia Twórców przy Ministrze Kultury i Dziedzictwa Narodowego, zgłosił się do ubezpieczenia w listopadzie 2007 r., tj. w przepisany terminie. Jak wynika ze stanowiska przedstawionego przez pozwanego w piśmie procesowym z dnia 7 lipca 2008 r., organ rentowy naliczył składkę za okres działalności artystycznej wykazany i potwierdzony w decyzji przez tę Komisję. Skarżący podkreślił też, że jego ubezpieczenie od 1 stycznia 1974 r. nadal trwa. Biorąc zaś pod uwagę zasady ustalania podstawy wymiaru emerytury, które między innymi przewidują jej ustalenie z przychodu stanowiącego podstawę wymiaru składki na ubezpieczenie społeczne z 20 lat kalendarzowych z całego okresu podlegania ubezpieczeniu, wymiar składek do zapłacenia może być stwierdzony z okresu od 1 stycznia 1974 r. do końca 1997 r.

Skarżący przedstawił też stanowisko, z którego wynika, że organ rentowy niesłusznie wskazuje na przedawnienie składek, bowiem art. 59 § 1 pkt 9 Ordynacji

podatkowej w związku z art. 31 ustawy systemowej powołuje się na bieg przedawnienia „od momentu zawarcia z ubezpieczonym umowy i wymagalności składek”. Jego zdaniem, składki są wymagalne i należne od daty wydania zaskarżonej decyzji (11 lutego 2008 r.) i od tej daty należy liczyć dziesięcioletni termin przedawnienia.

W odpowiedzi na skargę organ rentowy wniósł o wydanie postanowienia o odmowie przyjęcia jej do rozpoznania, ewentualnie o jej oddalenie oraz o zasądzenie od ubezpieczonego na swoją rzecz kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu kasacyjnym.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W pierwszej kolejności nie sposób nie dostrzec sprzeczności między wskazaniem, w jakim zakresie jest zaskarżony wyrok Sądu drugiej instancji a wnioskami kasacyjnymi. Z jednej bowiem strony skarżący zaskarża w całości wyrok, który dotyczy okresu od 1 stycznia 1973 r. do 30 listopada 1997 r., z drugiej zaś strony wnosi o zmianę lub uchylenie rozstrzygnięcia w części dotyczącej „ustalania podstawy wymiaru składek od ubezpieczonego wnioskodawcy z tytułu wykonywania działalności artystycznej na zasadach określonych w ustawie z dnia 27 września 1973 r. od 1 stycznia 1974 r. do 30 listopada 1997 r.”. W uzasadnieniu zaś skargi znajduje się stwierdzenie, że: „wnioskodawca przyznaje, że organ rentowy słusznie objął go zaopatrzeniem emerytalnym twórców i ich rodzin od 1 stycznia 1974 r. [...], mając na względzie, iż od tego dnia weszła w życie ustawa z dnia 27 września 1973 r. o zaopatrzeniu emerytalnym twórców i ich rodzin”. Biorąc po uwagę to, iż w skardze nie zawarto zarzutu dotyczącego daty początkowej (1 stycznia 1974 r.) powstania ubezpieczenia społecznego twórców, Sąd Najwyższy uznał, że w istocie zaskarżona została ta część wyroku, która dotyczy odmowy ustalenia podstawy wymiaru składek za okres od 1 stycznia 1974 r. do 30 listopada 1997 r.

Skarga nie zawiera usprawiedliwionej podstawy. Przede wszystkim podkreślić należy, że autonomiczność i odrębność przepisów prawa ubezpieczeń społecznych wobec przepisów prawa cywilnego sprawia, iż na gruncie stosunków ubezpieczenia społecznego dopuszcza się tylko na zasadzie wyjątku stosowanie wskazanych

expressis verbis regulacji cywilistycznych (tak Sąd Najwyższy w wyrokach: z dnia 28 października 2008 r., III UK 71/08, LEX nr 519959, z dnia 8 stycznia 1999 r., II UKN 398/98, niepublikowany). Przykładowo można wskazać przepis art. 84 ust. 1, zgodnie z którym osoba, która pobrała nienależne świadczenie z ubezpieczeń społecznych, jest obowiązana do jego zwrotu, wraz z odsetkami, w wysokości i na zasadach określonych przepisami prawa cywilnego. Nie ma więc podstaw do stosowania do zobowiązań składkowych przepisu art. 117 § 2 k.c. Natomiast przepisy ustawy systemowej dotyczące przedawnienia składek nie przewidują możliwości zrzeczenia się przedawnienia, co wynika z odmiennego skutku, jaki wywołuje przedawnienie składek w stosunku do przedawnienia zobowiązań cywilnoprawnych. Przedawnienie zobowiązań cywilnoprawnych, uwzględniane wyłącznie na zarzut strony, powoduje przekształcenie ich w zobowiązania naturalne, skutkiem czego, chociaż zobowiązanie istnieje nadal (nie wygasa), nie jest możliwe ich dochodzenie od osoby zobowiązanej. Z kolei zrzeczenie się zarzutu przedawnienia prowadzi do przeobrażenia z mocy prawa zobowiązania naturalnego w zaskarżalne roszczenie - zobowiązanie zupełne (por. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 12 października 2006 r., I CSK 119/06, LEX nr 395217, z dnia 19 marca 2002 r., IV CKN 917/00, LEX nr 54485). Natomiast zgodnie z art. 59 § 1 pkt 9 Ordynacji podatkowej w związku z art. 31 ustawy systemowej przedawnienie składek powoduje wygaśnięcie zobowiązania. Odpada tym samym podstawa świadczenia. Wygaśnięcie zobowiązania składkowego powoduje, że płatnik składek nie jest już zobowiązany do zapłaty składki, a organ rentowy, nie mając tytułu prawnego, nie jest uprawniony do jej pobierania. Trafnie zważył Sąd pierwszej instancji, że upływ terminu przedawnienia zobowiązania składkowego wyznacza granicę czasową, poza którą niemożliwą staje się egzekucja zobowiązania podatkowego, a jego dobrowolne uiszczenie powoduje powstanie nadpłaty (por. także wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie z dnia 10 grudnia 2008 r., III S.A./Wa 2431/08, LEX nr 522566). Z tej przyczyny płatnik składek nie ma możliwości zrzeczenia się przedawnienia zobowiązania składkowego. Stąd też skarżący w oparciu o zasadę wyrażoną w art. 32 Konstytucji RP nie może domagać się od organu rentowego, aby przyjął od niego przedawnione składki, tak jak to uczynił wobec innych twórców i artystów. Zasada równego traktowania obywateli

przez władze publiczne funkcjonuje w granicach obowiązującego prawa, a nie wbrew niemu.

Skarżący kwestionuje w skardze również i to, że sporne składki uległy przedawnieniu, wywodząc, że stały się one wymagalne dopiero w dacie wydania zaskarżonej w niniejszym postępowaniu decyzji organu rentowego. Twierdzenie to nie zostało poparte w zasadzie żadną argumentacją prawną. Co ważniejsze jednak, skuteczne zakwestionowanie daty wymagalności tych składek, przyjętej przez Sąd, nie mogło opierać się wyłącznie na zarzucie naruszenia art. 59 § 1 pkt 9 ustawy z 29 sierpnia 1997 r. Ordynacji podatkowej. Przepis ten bowiem jedynie stanowi o wygaśnięciu przedawnionych zobowiązań, nie określa natomiast początku biegu terminu przedawnienia. Tak sformułowany zarzut wymagał zatem powołania stosownych przepisów, obowiązujących w całym spornym okresie, określających termin zapłaty składek, a więc przepisów aktów wykonawczych do ustawy z dnia 29 września 1973 r. o zaopatrzeniu emerytalnym twórców i ich rodzin. Termin zapłaty składek regulowały odpowiednie przepisy rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 29 grudnia 1973 r. w sprawie wykonania ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym twórców i ich rodzin (Dz.U. z 1974 r. Nr 1, poz. 1 ze zm.), wydane na podstawie art. 8 ust. 2 tej ustawy - w brzmieniu obowiązującym do 31 grudnia 1983 r., znowelizowane na podstawie rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 23 stycznia 1984 r. zmieniającego rozporządzenie w sprawie wykonania ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym twórców i ich rodzin (Dz.U. Nr 9, poz. 35). Kolejnym aktem prawnym było rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 17 sierpnia 1987 r. w sprawie wykonania ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym twórców i ich rodzin (Dz.U. Nr 26, poz. 145 ze zm.), następnie zaś rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 29 stycznia 1990 r. w sprawie wysokości i podstawy wymiaru składek na ubezpieczenie społeczne, zgłaszania do ubezpieczenia społecznego oraz rozliczania składek i świadczeń z ubezpieczenia społecznego (Dz.U. Nr 7, poz. 41 ze zm.).

Natomiast przepisy ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych regulują sytuację twórców i artystów od dnia jej wejścia w życie, tj. od 1 stycznia 1999 r. Przepis art. 36 ust. 4a, dodany ustawą z dnia 23 grudnia 1999 r. o zmianie ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 110,

poz.1256) z dniem 30 grudnia 1999 r. stanowi, że twórcy i artyści zgłoszeń do ubezpieczeń społecznych dokonują w ciągu 7 dni od dnia otrzymania decyzji Komisji do Spraw Zaopatrzenia Emerytalnego Twórców ustalającej datę rozpoczęcia wykonywania działalności twórczej lub artystycznej. Z kolei w myśl art. 47 ust. 1a (dodanym od 30 grudnia 1999 r. na mocy ustawy z dnia 23 grudnia 1999 r. o zmianie ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych oraz niektórych innych ustaw) twórcy i artyści przesyłają deklaracje rozliczeniowe i imienne raporty miesięczne oraz opłacają składki za okres wykonywania działalności twórczej lub artystycznej przed dniem wydania decyzji Komisji do Spraw Zaopatrzenia Emerytalnego Twórców w terminie opłacania składek za miesiąc, w którym otrzymali decyzję. Wynikający z tych przepisów sposób i termin opłacania składek przez twórców i artystów, na które zdaje się powoływać skarżący, nie mogą mieć zastosowania do stanów zaistniałych, w okresie, kiedy przepisy te nie obowiązywały. Innymi słowy, wymagalność składek w okresie przed 1 stycznia 1999 r. określają przepisy regulujące tę materię przed wskazaną datą.

Mając na uwadze powyższe, Sąd Najwyższy na mocy art. 398¹⁴ k.p.c. orzekł jak w sentencji. O kosztach rozstrzygnięto po myśli odpowiednio stosowanego art. 98 k.p.c. w związku z § 11 ust. 2 w związku z §12 ust. 4 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego ustanowionego z urzędu (Dz.U. Nr 163, poz. 1349 ze zm.).